

Beroepsuitwegen voor de jurist: Het Bedrijfsleven

J. Caeymaex

Direkteur N.V. Brouwerijen Artois

Een jonge jurist die op het punt staat de universiteit te verlaten, dient een verdere oriëntatie van zijn carrière te plannen. Na de eerste keuze die hij deed als student van het middelbaar onderwijs, binnen de waai-er van de mogelijke hogere studies, staat hij nu voor een optie binnen het kader van de richtingen waarin de rechten vooruitzichten bieden: advocatuur, notariaat, diplomatie, magistratuur, administratie in de meest ruime zin van het woord...

Ook het bedrijfsleven vormt een mogelijkheid waar men als student zicht op heeft, maar zonder echt te onderscheiden wat het aan mogelijkheden biedt. De oriëntatie naar het bedrijf is zeker recent te noemen en kan niet bogen op een soliede socio-culturele achtergrond zoals magistratuur en advocatuur. Zij wekt echter steeds meer belangstelling.

Vooreerst een korte vergelijking tussen de verschillende richtingen die de jonge jurist kan inslaan.

Wat zeker is, is dat wie in het bedrijfsleven stapt, het in de beginjaren beter zal stellen dan de **advokaat**, waarvan men weet dat hij slechts financieel onafhankelijk staat na zoveel jaren praktijk. "Er door gera-ken op de balie", zoals men zegt, vergt tijd. Mutatis mutandis dringt een vergelijking zich op met de jonge medicus die zich specialiseert en na de universitaire studies nog ettelijke jaren stage dient te volbrengen. Zekerheid op sociaal en financieel vlak, bekomt de jurist die naar de **magistratuur** overhelt. Ingevolge art. 100 van onze grondwet wordt een rechter voor het leven benoemd en mag hij niet verplaatst worden zonder zijn toestemming. Vroeger zegde men van diegenen die de ma-gistratuur hadden gekozen dat zij, net als kloosterlingen, een belofte aflegden van eeuwigdurende armoede. Dit is de laatste decennia verbe-terd, alhoewel nog heel wat zou kunnen gezegd worden...

De richting **notariaat** stelt wel enige problemen. Men dient eerst het bijkomend diploma te verwerven en vervolgens een studie te vinden die men kan overnemen. Men kan doorgaans een hoge prijs betalen, en de kans hebben benoemd te worden tussen de vele kandidaten, waarbij diverse invloeden (soms ook politieke) nog meespelen. Een huwelijk aangaan met de enige dochter van een notaris is nog steeds de meest accurate methode.

In het **bedrijfsleven** stappen lijkt wel gemakkelijker. Er zijn bedrijven waar jonge juristen kunnen gebruikt worden als dusdanig, en tevens ettelijke bedrijven waar de jurist, samen met andere universitair ver-kozen wordt omwille van zijn vorming.

1. **BEDRIJFSJURIST EN «JURIST IN HET BEDRIJF».**

De aandacht dient getrokken te worden voor het wezenlijke verschil dat bestaat tussen een 'bedrijfsjurist' en een 'jurist in het bedrijf' :

- 1) Een bedrijfsjurist oefent in het bedrijf waarvan hij een kaderlid is, een hoofdzakelijk juridische functie uit, hetzij alleen, hetzij met andere juristen.

Hij is een raadgever van de maatschappij waaraan hij zijn diensten heeft aangeboden, een 'advokaat met een riem' heeft men gezegd. Voorheen werd hij betiteld als 'hoofd van de betwiste zaken' (chef du contentieux) wat ietwat kleinerend aandoet. De Engelsen hebben daar meer namen voor : Company Lawyer, Company Secretary. De Amerikanen spreken van General Counsel, General Adviser. In de grote vennootschappen bestaan thans afzonderlijke juridische diensten (met een directeur), genoemd : 'Departement voor juridische aangelegenheden' of korter 'Juridische dienst'.

- 2) De jurist in het bedrijf daarentegen is een bediende, zij het van een hogere rang, die een diploma in de Rechten behaald heeft en op grond daarvan een bepaalde functie in een afdeling van het bedrijf uitoefent. Hij werkt op de administratieve diensten, op de dienst van het personeel, in de handelsdirectie... Zijn juridische kennis zal hem in zijn afdeling wel van nut zijn, maar is niet meer de hoofzaak. Het is niet meer zuiver juridisch werk dat hij moet presteren.

2. **DE BEDRIJFSJURIST, VEREISTEN.**

In het organigram van het bedrijf zal de bedrijfsjurist doorgaans een 'staff-functie' bekleden bij de algemene directie, dit in tegenstelling tot de jurist in het bedrijf die, met een ander kwalificatie dan jurist, meestal 'in line' zal fungeren.

De bedrijfsjurist die in staff werkt met de algemene directie zal regelmatig in contact komen met de verschillende afdelingen van het bedrijf om antwoord te geven op de juridische vragen die zich stellen en om advies te verschaffen waar het zich opdringt.

Eerste vereiste is natuurlijk dat de diverse diensten er zich van bewust zijn dat er juridische problemen kunnen rijzen en dat zij uiteindelijk hun eigen verantwoordelijkheid verlichten, door preventief een beroep te doen op de juridische dienst.

Tweede vereiste is dat de jurist zich niet opsluit in een ivoren toren, waar hij slechts kan bereikt worden wanneer de zaken een minder prettige draai genomen hebben. In dit geval vervalt hij in de rol van een hoofd der betwiste zaken, die slechts optreedt als het kalf verdronken is. Zijn tussenkomst moet in een voorgaand stadium plaatsvinden. Ik heb de woorden 'preventief optreden' reeds gebruikt. De bedrijfsjurist zal zeggen hoe de zaken juist moeten aan boord gelegd worden om

de beste weg te volgen of om de meest efficiënte houding aan te nemen ten aanzien van het beoogde doel. Vermits het juridisme ongeveer alle handelingen van het leven bestrijkt (als wij de bus nemen sluiten wij een vervoersovereenkomst af) is zijn tussenkomst in de meeste takken van het bedrijf gerechtvaardigd en nuttig.

Om dit te bereiken is een derde vereiste nodig aan de kant van de bedrijfsjurist zelf. Hij moet zich weten te plaatsen op een niveau, op menselijk gebied, dat de diverse departementen van het bedrijf graag op zijn tussenkomst een beroep doen.

Dit omwille van zijn humane hoedanigheden (geen hovaardigheid, eerder een bescheiden optreden, gemoedelijk karakter en een sociaal contact) en omwille van zijn bekwaamheid, opgedaan door de juridische basisstudie en verdere specialisatie in de juridische vakken waarop in het bedrijf ongeveer bestendig een beroep gedaan wordt, ook omwille van zijn ervaring, meegenomen uit vroegere stades of betrekkingen.

De bedrijfsjurist zal steeds op de hoogte moeten blijven van de evoluties in de verschillende rechtstakken. Men dient trouwens vast te stellen dat hele brokken in de rechtsstudie de laatste 20 jaar er bijgekomen zijn. Het gaat om vakken die voordien slechts embryonair ontwikkeld waren of het voorwerp uitmaakten van een lichte fakultatieve cursus. Het Gemeenschapsrecht bijvoorbeeld, bestaat amper 25 jaar, maar ontwikkelt zich tot een enorme materie die het leven van elk bedrijf beïnvloedt. Hetzelfde kan men zeggen in verband met hele delen van het economisch recht, het fiscaal recht en het verzekeringsrecht, waaronder de voor de bedrijven zo belangrijke branche van de groepsverzekeringen. Van de bedrijfsjurist zal niet gevergd worden dat hij in al deze rechtstakken een specialist wordt, maar wel dient hij steeds een duidelijk antwoord te kunnen geven op de hem voorgelegde problemen, zij het na enig opzoekingswerk.

Voor bepaalde juridische kwesties echter, die bestendig voorkomen in het bedrijf, dient de bedrijfsjurist zich volledig in de problematiek dienaangaande in te werken.

In belangrijke bedrijven zijn er thans afdelingen die, buiten de bedrijfsjurist zoals wij hem tot nu in een staff-functie situeerden, beschikken over ervaren juristen gespecialiseerd in een rechtstak. Men denke aan de personeelsafdeling met de enorme toename van het sociaal recht, of de administratieve departementen waar specialisten in fiscaal recht, vennootschapsrecht of handelsrecht werken. Ook hier kan de bedrijfsjurist diensten bewijzen aan het bedrijf, wanneer deze departementen onder de leiding of de verantwoordelijkheid staan van mensen die geen specifieke juridische vorming genoten. Hij zal er over dienen te waken te beletten dat men richtingen inslaat die niet stroken met de wet, de rechtspraak of de rechtsleer, en die uiteindelijk in strijd zijn met de belangen van de onderneming of met de strategie van het bedrijf.

Zo beschreven komt de taak van de bedrijfsjurist gevarieerd, veelomvattend, leerrijk, ja zelfs verheven over. Hij heeft een taak die een soliede verantwoordelijkheidszin veronderstelt.

Het optreden van een bedrijfsjurist moet positief gericht zijn, hij mag geen afbreker van initiatieven zijn. Een 'Chairman' van een Engelse maatschappij vertelde dat wanneer hij een zaak wilde verwezenlijken, hij zijn rechtsadviseur niet raadpleegde. Wanneer hij echter dacht een zaak niet te willen doorvoeren, richtte hij zich tot zijn adviseur. Ik citeer dit alleen om te verduidelijken hoe delicaat de positie van een bedrijfsjurist kan zijn.. Hij moet een medewerker zijn in het bedrijf, geen hinder of rem.

3. DE JURIST IN HET BEDRIJF, MOGELIJKHEDEN.

Persoonlijk frappeert mij de vaststelling dat een jonge jurist met een degelijke vorming en het nodige aan gezond verstand, zich gemakkelijk kan aanpassen aan diverse functies in het bedrijfsleven.

In een KMO zal een jurist al gauw een managersfunctie uitoefenen, hetgeen wel beduidt dat deze jurist een veelomvattende persoonlijkheid moet hebben.

De kennis van het recht is niet doorslaggevend, maar vormt toch een basis waarmee een sneller begrip van de problemen van het bedrijf kan bekomen worden. Om naar de top van de KMO door te stoten, zal de jurist andere talenten en vaardigheden aan de dag moeten leggen dan enkel zijn juridisme. Wij zullen hier nog op terugkomen.

Juristen die lange jaren doorgebracht hebben in een bepaalde afdeling van het bedrijf zullen wel een mentaliteit hebben verkregen die afwijkt van deze van de advocaat aan de balie. Hij zal echter nog degene zijn die het best met een advocaat, notaris, lid van de publieke administratie... weet om te gaan, en dit omwille van de identieke oorspronkelijke universitaire vorming en van de gelijklopende ervaringen. Advocaat enerzijds en jurist in het bedrijf anderzijds, blijven leden van eenzelfde juridische familie.

Indien wij ons nu richten tot de grote bedrijven, merken wij dat in hun organigram diverse functies als het ware voorbestemd zijn of kunnen zijn voor juristen. Een organigram omvat, vrij algemeen en sterk vereenvoudigend, drie hoofdtakken : technische afdeling, handelsafdeling (verkoop en marketing), de administratieve en financiële afdeling.

De technische dienst biedt uiteraard weinig perspectieven voor juristen. Er is wel plaats voor hen in de twee andere takken, en tevens in staff-functies, die de personeelsdienst en de sociale dienst doorgaans zijn. Iedereen weet hoe belangrijk en omvangrijk de evolutie van het sociaal recht is. Wie met het sociaal recht betrokken is, wordt ongeveer dagelijks geconfronteerd met nieuwe teksten, wetten, koninklijke of ministeriële besluiten, reglementen, administratieve omzendbrieven,

allerhande adviezen... Om op de hoogte te blijven van de aktualiteit, is een konstante inspanning vereist. Globaal genomen heeft trouwens het juridisch aspekt van sociale problemen een dominerend karakter. Ook het "algemeen sekretariaat" van een groot bedrijf lijkt me aanlokkelijk voor juristen, alhoewel de funkties daar ook best vervuld kunnen worden door andere personen dan juristen.

De handelsdiensten bieden m.i. een waaier van mogelijkheden. Verkoopsleidende funkties zullen meer dan eens toevertrouwd worden aan juristen, die tevens enige bekwaamheid hebben op het vlak van de economie. Hetzelfde kan gezegd worden voor de marketing, alhoewel daar de specialisten toch wel de bovenhand zullen halen.

Ook de administratieve en financiële diensten bieden perspectieven voor juristen, in de mate, nogmaals, dat zij een zijstapje hebben gedaan naar de economische of financiële wetenschappen, of in de fiscaliteit.

De waaier van mogelijkheden is nog breder in het bankwezen, bij verzekeringsmaatschappijen en andere dienstverlenende organismen. Bovendien heeft elke specifieke sector zijn specifieke vereisten. In de brouwerijwereld bestaat er bijvoorbeeld een vrij belangrijk departement dat zich bezighoudt met leningen aan- en andere financiële transakties met de horecasector, en met verhuuring van cafés en tavernen die ofwel eigendom zijn van de brouwerij, ofwel in hoofdhuur genomen worden door de brouwerij en dan verder verhuurd aan caféhouders.

Zulke departementen met een uitgesproken juridisch voorkomen, worden doorgaans beheerd door juristen, zodat in brouwerijen van een zekere omvang een hele ploeg juristen aanwezig is, die dan eventueel gehiërarchiseerd en gestructureerd zijn op grond van geografische gegevens (Noord, Zuid, Buitenland) of volgens vak (leningen, huurzaken). Deze laatste indeling heeft misschien wel een overdreven specialisatie tot gevolg en een vernauwen van de horizon. Jonge juristen die in een brouwerij worden ingeschakeld, beginnen meestal hun carrière in deze diensten, van waaruit ze dan kunnen overgaan naar andere diensten of afdelingen, of naar filialen, na enkele jaren voortreffelijke prestaties.

Wie zijn loopbaan begint in de dienst 'leningen en verhuuringen' zal natuurlijk uitzien naar toekomstmogelijkheden in het bedrijf. De opgang in de hiërarchie zal de weerslag zijn, niet alleen van de bijzondere juridische kennis of ervaring, maar tevens van persoonlijke aanleg, aanpassingsvermogen, toewijding en van de geboden waarborgen en het ingeboezemde vertrouwen.

4. EEN EMPIRISCHE STUDIE.

In een studie van CEREQ (Centre d'Etudes et de Recherches sur la Qualification) (een frans organisme), trof ik een sectoriële indeling aan

van bedrijven waar nog universitair uit diverse hoeken en fakulteiten voor een betrekking gevraagd worden. De sectoren waar juristen aan bod kwamen zijn :

In de *dienstensektor*: distributie, transport en tourisme, verzekeringen, banken.

In de *zware industrie* (waar blijkbaar niet veel vraag is naar juristen): machinebouw, industriële voorzieningen, energie.

In de industrie van *consumptiegoederen* is er een grotere vraag naar juristen in de: agro-voedingsmiddelenbedrijven, pharmaceutica, auto-nijverheid, kleding en huisvesting, elektro-huishouding.

In een andere grafiek van dezelfde studie worden de eigenschappen weergegeven die men in het algemeen verwacht van een universitair wanneer hij in het bedrijfsleven terechtkomt. Dit geldt dus niet alleen voor juristen, maar ook voor andere universitair. Elk bedrijf wees vier prioritaire hoedanigheden aan. De meest gewenste zijn: adaptatievermogen 47 %, communicatiegeest of sociale aanleg 46 %, zin voor vernieuwing 40 %, ondernemingsgeest of initiatief 35 %, zin voor organisatie 32 %. Op hetzelfde niveau komen dan realisme, management, polyvalentie. Dan volgen: synthetische geest 29 %, beweeglijkheid 26 %, analytische geest 25 %, zin voor anticipatie 16 %. Eindelijk, en nogal verrassend volgt de algemene cultuur 9 %. Persoonlijk ben ik ietwat teleurgesteld door de plaats van de algemene cultuur in deze rangschikking. Zij verdient een betere score.

Deze studie is wel van Franse oorsprong en de besluiten komen niet hoofdzakelijk volledig overeen met wat in België van een universitair verwacht wordt.

Vermits in deze studie de vragen gericht werden tot verschillende hoofdsectoren, loont het misschien de moeite even na te gaan wat de ondervraagde bedrijfsleiders per hoofdsector geantwoord hebben i.v.m. de eigenschappen waar zij het meeste belang aan hechten.

- De *dienstensektor* verwijst vooreerst naar geografische beweeglijkheid, dan naar talenkennis, naar de capaciteit om te negociëren en te innoveren en uiteindelijk naar de polyvalentie.
- De *zware industrie* tipt op kennis, zin voor het concrete, realisme.
- De industrie van *consumptiegoederen* legt de nadruk op organisatiegeest, methodes en aanpassingsvermogen.
- De *universiteiten* die de vragenlijst ook beantwoordden, hadden oog voor de vorming van de persoonlijkheid, zin voor anticipatie en management.

5. DE VORMING.

Nu we de hoedanigheden hebben overlopen die van jonge afgestudeerden verwacht worden, mogen we even terugblikken op de vorming van de jurist die het bedrijfsleven wenst in te stappen.

Men voelt aan dat een diploma in de rechten op zichzelf, niet zal volstaan. Zijn juridische kennis kan best, eventueel na overleg met professoren of oudere afgestudeerden, aangevuld worden met een licentiaat in de economische, sociale of fiskale wetenschap, of in business administration. Op dit vlak bestaan thans trouwens ruimere mogelijkheden dan dit vroeger het geval was. Deze tendens naar aanvulling van het diploma, die volledig gerechtvaardigd is, is minder ingegeven door de begeerte naar een perkament meer, dan wel door het besef dat de juridische vorming niet volledig afgestemd is op de vereisten van het zakenleven. Dit alhoewel de laatste decennia de rechtsstudies toch reeds beter naar het zakenleven toe georiënteerd zijn.

In universitaire milieus, wil men echter geen afstand doen van het principe dat de rechtsstudies een algemene juridische vorming beogen. De studies zouden niet mogen uitlopen op een mechanisatie van het recht, een overdreven techniciteit. De universiteit is er niet om er de hele codex en de rechtspraak in te pompen, maar om de student juridisch te leren redeneren.

De nauwere contacten die heden bestaan tussen Universiteit en Industrie (diverse organismen werden in dit verband in het leven geroepen) hebben er wel toe geleid dat de universiteit toch meer bedrijfsgerichte juristen voortbrengt.

Wij kunnen tevens vermelden dat de jurist die een betrekking heeft in het bedrijf, de mogelijkheid behoudt zich bestendig te perfectioneren bij wijze van bijscholing en post-universitaire vorming. Uit eigen initiatief en of onder aanmoediging van de direktie, zal hij tijd hebben om deel te nemen aan studiedagen, of om seminaries te volgen.

BESLUIT.

Mijn besluit is dat voor een jonge jurist nog ruime toekomstmogelijkheden geboden worden in het bedrijfsleven, maar dan wel op voorwaarde dat hij hiervoor een bijzondere kwalificatie vertoont. Het gaat niet zozeer om het aantal diploma's dat hij kan voorleggen, dan wel om de veelzijdige bekwaamheid en de stevige persoonlijkheid die hij zich moet toeëigenen en die voor hem de deur van de nijverheid, voor zijn hele loopbaan, zullen openen.

Luther vond dat de jurist, die slechts jurist was, een eerder kleinzielig mens was. Ik ben getroffen door deze zienswijze, alhoewel ik ze niet overtuigend vind.

In de zware economische crisis die ons land doormaakt, zal de jurist die zijn plaats wenst in te nemen in het bedrijfsleven en ten dienste wil staan van de maatschappij, zijn horizon weten te verruimen met een streven, niet naar hoger, maar naar breder dan het zuiver juridische.